

Ключевые слова: концепт, концептосфера, когнитивизм.

M. KOLODIY

PROBLEMS OF STUDYING CONCEPTS IN COGNITIVE LINGUISTICS.

The article deals with the research of the concept as one of the key linguistic notions. The characterization of different approaches to the determination of the notion “concept” is suggested. The role of the concept in the formation of the national conceptual sphere is discussed.

Key words: concept, conceptual sphere, cognitivism.

УДК 355.237

Наталя КОЛОТОВА

КРИТЕРІЇ І ПОКАЗНИКИ СФОРМОВАНOSTІ ІНШОМОВНОЇ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ

У статті розглядається доцільність лінгвосоціокультурної підготовки майбутніх магістрів військового управління у рамках професійної підготовки. Визначаються та аналізуються структурні елементи лінгвосоціокультурної підготовки. Описуються критерії сформованості іншомовної лінгвосоціокультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління та визначаються показники сформованості іншомовної лінгвосоціокультурної компетентності. Пропонується виділяти якість навичок аудіювання, здатність до усного мовлення, якість читання іншомовних текстів, якість навичок письма, володіння знаннями національних особливостей і традицій, використання соціально-психологічних знань та комунікативних технік, оцінку та рефлексію як критерії сформованості іншомовної лінгвосоціокультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління. Висвітлюються можливості лінгвосоціокультурної спрямованості військової освіти.

Ключові слова: іншомовна лінгвосоціокультурна компетентність, культурний шок, критерії сформованості іншомовної лінгвосоціокультурної компетентності, показники сформованості іншомовної лінгвосоціокультурної компетентності.

Постановка проблеми. Поступальний розвиток лінгвосоціокультурної компетентності (ЛСКК) майбутніх магістрів військового управління, які вивчають іноземну мову, слід розглядати як основну мету навчання іншомовному спілкуванню, адже рівень її сформованості не тільки визначає ефективність адаптації в іншомовному середовищі, але і впливає на процес засвоєння іноземної мови в цілому. Удосконалення змісту іншомовної підготовки майбутніх магістрів військового управління, зумовлене соціальним заказом на фахівців, здатних до конструктивної комунікативної діяльності в міжкультурному середовищі, потребує, в свою чергу, розробки критеріїв оцінювання рівня сформованості ЛСКК майбутніх магістрів військового управління.

Об'єктивна потреба у визначенні критеріальних орієнтирів результативності навчального процесу з формування ЛСКК майбутніх магістрів військового управління зумовила **актуальність дослідження.**

Аналіз останніх досліджень і публікацій, присвячених проблемі.

Відсутність лінгвосоціокультурної компетентності у особи, яка опинилася у умовах іншого культурного середовища, може призвести до «культурного шоку». Це стан всебічно описано У. Вагнером (8) та К. Обергом (5). «Культурний шок» довгий час розглядався як вид хвороби, якої слід остерігатися або якнайскоріше пересилити. У контексті формування лінгвосоціокультурної компетентності особистості доцільно розглядати «культурний шок» як творчу позитивну силу, здатну ініціювати навчальний процес у пізнанні своєї і чужої культури. «Культурного шоку» можна уникнути або мінімізувати, володіючи достатнім набором компетенцій, що становлять лінгвосоціокультурну компетентність. «Культурний шок» є одночасно і феноменом, який дозволяє вивчити необхідні компоненти

лінгвосоціокультурної компетентності, і об'єктом, на викорінення якого направлено формування даної компетентності.

Проблемі оцінювання результативності іншомовної навчально-мовленнєвої діяльності присвячені дослідження Л. П. Клобукової, В. О. Коккоти, Т. С. Олійник, О. П. Петрашук(6), L. F. Bachman, B. J. Carrol, W. M. Rivers, S. J. Savignon. Багато авторів - І.А. Зимня (2,3), Є.В. Земцова (4), М.Д. Ільязова, А. М. Князев (1,4), С.Н. Палецька, Дж. Равен (7) та інші - вказують на труднощі діагностики компетентності людини. На думку Дж. Равена, критеріально-орієнтовані тести і тести здатностей діагностують лише рівень розвитку елементарних навчальних навичок. Дж. Равен переконаний, що потрібно оцінювати не просто навички або якості особистості самі по собі, а те, як вони проявляються в певній діяльності. У центрі такого підходу перебуває поняття компетентності, яке включає набір якостей (когнітивних, вольових і афективних), необхідних для виконання того чи іншого виду діяльності (7).

Загальноприйнятним є визначення системи контролю в навчанні іншомовного спілкування як багаторівневої багатокомпонентної системи, в якій процес контролю передбачає моделювання мовленнєвої поведінки, що формується з урахуванням перспективної комунікативної діяльності (6). Втім, критерії сформованості ЛСКК майбутніх магістрів військового управління залишаються не розробленими. **Метою статті** є розробка критеріїв і відповідних показників рівнів сформованості ЛСКК майбутніх магістрів військового управління.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Основними компонентами іншомовної ЛСКК є лінгвокраїнознавчі знання та вміння; соціально-психологічні знання про країну, а також спілкування і володіння комунікативною технікою, знання правил і традицій

спілкування і вміння їх використати у розмові, особливості мовленнєвої та немовленнєвої поведінки; культурологічні знання та вміння.

Для кожного рівня засвоєння знань існують певні критерії та показники. У ролі норми критерій є еталоном явища, що вивчається. Порівнюючи з ним реальні досягнення, можна встановити міру їх відповідності, наближення до норми. Використання кількісних і якісних показників оцінки зумовлене необхідністю встановлення співвідношення виявлених характеристик досліджуваної компетентності з метою формування ЛСКК, визначення рівня реалізації.

На основі аналізу теоретичних положень і специфіки проведеного дослідження можна визначити такі критерії сформованості іншомовної ЛСКК майбутніх магістрів військового управління:

- *якість навичок аудіювання,*
- *здатність до усного мовлення,*
- *якість читання іншомовних текстів,*
- *якість навичок письма,*
- *володіння знаннями національних особливостей і традицій,*
- *використання соціально-психологічних знань та комунікативних технік,*
- *оцінка та рефлексія.*

Оскільки мовленнєва діяльність психологічно організована, як інші види діяльності, тобто, з одного боку, характеризується предметним мотивом, цілеспрямованістю, з іншого – складається з кількох послідовних фаз: орієнтування, планування, реалізації плану та контролю, щоразу людині необхідно вміти зорієнтуватися в умовах спілкування, а саме визначити для себе місце, роль висловлювання, а також в загальних рисах його форму - з урахуванням загального мотиву діяльності уточнити мету

мовленнєвої дії і, відштовхуючись від умов комунікації (усне/письмове спілкування, аудиторія, офіційність ситуації та ін.), вирішити питання про форму (усну чи писемну), вид (монолог чи діалог), стиль висловлювання тощо. Залежно від способу реалізації мовленнєвої діяльності та її функцій, види мовленнєвої діяльності можуть бути продуктивними, в яких виражаються висловлювання для співрозмовника/співрозмовників в усній (говоріння) чи письмовій формі (письмо), або рецептивними, в яких інформація сприймається і розуміється в усній формі (аудіювання) або у письмовій формі (читання). Виходячи з цього, при оцінюванні рівня сформованості іншомовної ЛСКК майбутніх магістрів військового управління слід враховувати такі критерії: *якість навичок аудіювання*, показниками якої є точність розуміння, глибина розуміння та обсяг тексту; *здатність до усного мовлення*, показниками якої є фонетична правильність, лексична правильність, граматична правильність, ситуативна відповідність, повнота висловлювання, послідовність (тобто логічність висловлювання і наявність усіх необхідних засобів зв'язку), змістовність, комунікативна достатність; *якість читання іншомовних текстів*, показниками якої є точність розуміння, глибина розуміння та обсяг тексту; *якість навичок письма*, показниками якої є орфографічна та пунктуаційна правильність, граматична правильність, лексична правильність, відповідність ситуації та комунікативному завданню, логічність та завершеність.

Усвідомлення особливостей культури та світогляду, знання стандартів комунікативної поведінки співрозмовника-носія виучуваної мови може значно полегшити і спростити спілкування, тому не менш важливими є володіння знаннями національних особливостей і традицій, використання соціально-психологічних знань та комунікативних технік, оцінка та рефлексія.

Критеріально-показникова шкала, яку планується використовувати в дослідженні для оцінювання рівня сформованості ЛСКК, представлена у табл. 1.

Таблиця 1. Критеріально-показникова шкала оцінювання рівня сформованості ЛСКК	
<i>КРИТЕРІЙ</i>	ПОКАЗНИКИ
<i>Якість навичок аудіювання</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ точність розуміння, ▪ глибина розуміння, ▪ обсяг тексту
<i>Здатність до усного мовлення</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ фонетична правильність, ▪ лексична правильність, ▪ граматична правильність, ▪ ситуативна відповідність, ▪ повнота висловлювання, ▪ послідовність, ▪ змістовність, ▪ комунікативна достатність
<i>Якість читання інішомовних текстів</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ точність розуміння, ▪ глибина розуміння, ▪ обсяг тексту
<i>Якість навичок письма</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ орфографічна та пунктуаційна правильність, ▪ граматична правильність, ▪ лексична правильність, ▪ відповідність ситуації та комунікативному завданню, ▪ логічність та завершеність
<i>Володіння знаннями національних особливостей і традицій</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ розуміння власної ментальності та національно-культурної ідентичності; ▪ розуміння культурно-історичних особливостей свого народу; ▪ розуміння соціокультурних особливостей країни, мова якої вивчається; ▪ знання традиційних, загальноприйнятих у культурі, що вивчається, моделей поведінки в ділових і повсякденних ситуаціях; ▪ обізнаність про особливості мовної поведінки і невербальної комунікації в процесі іншомовного спілкування

<p><i>Використання соціально-психологічних знань та комунікативних технік</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ застосування правил міжнародного етикету в професійному спілкуванні з урахуванням особливостей ділової культури відповідних зарубіжних країн; ▪ володіння логікою інтерпретацій міжнародної професійної інформації для вирішення проблемних питань; ▪ використання національних традицій, ритуалів, етикету, проксеміки, кінетики та парамови в ситуаціях міжнаціонального спілкування; ▪ володіння іноземною мовою як засобом ділового спілкування; ▪ вміння толерантно ставитися до носіїв чужої культури і самої культури, приймати її з належною терпимістю, не судити за законами власної культури
<p><i>Оцінка та рефлексія</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ бажання вступати в ситуації міжкультурного спілкування і вилучати, а згодом аналізувати культурно значимий матеріал не тільки з успішних ситуацій діалогу культур, а й з неуспішних ситуацій у міжкультурній взаємодії; ▪ прагнення до реалізації професійних знань у взаємодії із зарубіжними партнерами; ▪ інтерес до чужої культури, вміння ненав'язливо виявляти його, орієнтуючись навіть в незнайомому культурному середовищі; ▪ потреба до подальшого освоєння іноземної мови

З урахуванням виявлених показників кожного критерію, співвіднесених з компонентами іншомовної ЛСКК майбутніх магістрів військового управління, можна визначити такі рівні сформованості іншомовної ЛСКК майбутніх магістрів військового управління: *високий, середньо-високий, середній, низький*, що характеризують процес формування іншомовної ЛСКК майбутніх магістрів військового управління як розвиток, зміну якісно своєрідних етапів іншомовної підготовки.

Правильне стовідсоткове розуміння фактів змісту та глибина розуміння, а саме усвідомлене розуміння причинно-

наслідкових зв'язків, що впливають зі змісту, але просто у тексті не виражені; виділення головної думки та її переказ з використанням синонімічних слів та зворотів; розуміння характеру дійових осіб; вміння відповісти на поставлені співрозмовником запитання та висловити власну точку зору є невід'ємною частиною високого рівня сформованості іншомовної ЛСКК майбутніх магістрів військового управління.

Правильне розуміння не менше 75 % фактів з елементами, що характеризують глибину розуміння (вміння визначити головну ідею, узагальнити зміст, зробити висновки), або стовідсоткове розуміння фактів змісту, але без елементів глибини розуміння; наявність фраз з тексту у відповіді; прохання повторити запитання та вміння висловити власну думку характерні для середньо-високого рівня сформованості іншомовної ЛСКК майбутніх магістрів військового управління.

При встановленні розуміння 75 % фактів і менше, але без елементів глибини розуміння; відповідях на запитання співрозмовника, перепитуючи і з проханнями перефразувати, говорінні короткими фразами або реченнями, йдеться про середній рівень сформованості іншомовної ЛСКК майбутніх магістрів військового управління.

Низький рівень сформованості іншомовної ЛСКК майбутніх магістрів військового управління відрізняється розумінням не менше половини фактів змісту та говорінням з повторами частин висловлювання співрозмовника або використанням уривків вивчених тем, неповною відповідністю комунікативній ситуації.

Високий, середньо-високий, середній та низький рівні сформованості характеризують процес формування іншомовної ЛСКК майбутніх магістрів військового управління як розвиток, зміну якісно своєрідних етапів іншомовної підготовки.

Висновки. Іншомовна ЛСКК майбутніх магістрів військового управління – це цілісна система вмінь використовувати країнознавчі та фонові знання про національні традиції, норми та цінності національної культури, специфіку вербальної та невербальної поведінки, яка прийнята у певній культурі, звичаї та факти країни, мова якої вивчається, словниковий запас, що в сукупності дозволяє майбутнім магістрам військового управління асоціювати з мовною одиницею ту ж саму інформацію, що й носій цієї мови, і досягати у такий спосіб повноцінної комунікації з іноземними громадянами, тому майбутнім магістрам військового управління потрібно досягти щонайменше середньо-високого рівня сформованості іншомовної ЛСКК, відповідно до таких критеріїв як якість навичок аудіювання, здатність до усного мовлення, якість читання іншомовних текстів, якість навичок письма, володіння знаннями національних особливостей і традицій, використання соціально-психологічних знань та комунікативних технік, оцінка та рефлексія.

Перспективу подальших наукових досліджень вбачаємо в створенні підсистеми вправ, яка включає вправи з лінгвосоціокультурною рефлексією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арина Г. А. Изучение личности в организации (технологический подход) / Арина Г. А., Князев А. М. - М.: Изд-во РАГС, 2006. - 279 с.
2. Зимняя И. А. Интегративный подход к оценке единой социально-профессиональной компетентности выпускников вузов / Зимняя И. А., Земцова Е. В. // Высшее образование сегодня. - 2009. - № 3. - С. 14-19.
3. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании. Авторская версия. / Зимняя И. А. - М. : ИЦ проблем качества подготовки специалистов, 2004. - 38 с. - С. 8-9.

4. Князев А. М. Социальные компетентности личности как объект оценивания. Проблемы качества образования. Кн. 2. / Князев А. М., Земцова Е. В., Палецкая С. Н. // Ключевые социальные компетентности студента: материалы 14-го Всерос. совещ. М.; Уфа: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. - С. 66-77.

5. Oberg K. Cultural shock: Adjustment to new cultural environments / K. Oberg // Practical Anthropology. – 1960. - № 7/4. - P. 177-182.

6. Петрашук О. П. Теоретичні основи тестового контролю іншомовної комунікативної компетенції учнів середньої загальноосвітньої школи (на матеріалі англійської мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 „Теорія і методика навчання: германські мови” / Петрашук О. П. – К., 2000. – 38 с.

7. Равен Дж. Педагогическое тестирование: проблемы, заблуждения, перспективы / Равен Дж.; [пер. с англ. 2-е изд., испр.]. - М. : Когито-Центр, 2001. - 142 с.

8. Wagner W. Kulturschock Deutschland / Wagner W.- Hamburg : Rotbuchverlag, 1999. - 196 p.

Н. КОЛОТОВА

КРИТЕРИИ И ПОКАЗАТЕЛИ СФОРМИРОВАННОСТИ ИНОЯЗЫЧНОЙ ЛИНГВОСОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ МАГИСТРОВ ВОЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

В статье рассматривается целесообразность лингвосоциокультурной подготовки будущих магистров военного управления в рамках профессиональной подготовки. Анализируются структурные элементы лингвосоциокультурной подготовки. Описываются критерии сформированности иноязычной лингвосоциокультурной компетентности будущих магистров военного управления и определяются показатели сформированности иноязычной лингвосоциокультурной компетентности. Предлагается выделять качество навыков аудирования, способность к устной речи, качество чтения иноязычных текстов, качество навыков письма, владение знаниями национальных особенностей и традиций, использование социально-психологических знаний и коммуникативных техник, оценку и рефлексию как критерии сформированности иноязычной

лингвосоциокультурной компетентности будущих магистров военного управления. Освещаются возможности лингвосоциокультурной направленности военного образования.

Ключевые слова: иноязычная лингвосоциокультурная компетентность, культурный шок, критерии сформированности иноязычной лингвосоциокультурной компетентности, показатели сформированности иноязычной лингвосоциокультурной компетентности.

N. KOLOTOVA

CRITERIA AND CHARACTERISTICS OF FOREIGN LANGUAGE LINGUASOCIOCULTURAL COMPETENCE OF FUTURE MILITARY LEADERSHIP MASTERS

The article deals with linguasociocultural competence formation during the process of foreign language teaching. In terms of contemporary competence approach to professional education the role and significance of linguasociocultural competence is stated and its influence on the process of social adaptation of a specialist is shown. Criteria and characteristics of foreign language linguasociocultural competence are described. The listening skill quality, speaking ability, foreign text reading quality, knowledge of national peculiarities and traditions, usage of social and psychological skills and communicative techniques, assessment and reflection are suggested as criteria of foreign language linguasociocultural competence. Linguasociocultural orientation of military education is considered.

Key words: foreign language linguasociocultural competence, cultural shock, criteria of foreign language linguasociocultural competence, characteristics of foreign language linguasociocultural competence.

УДК: 811.111'42'23

Діана МОНАСТИРСЬКА

КОГНІТИВНО-КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИСКУРСУ

Стаття присвячена висвітленню різних підходів до визначення поняття «дискурс». Розглянуто когнітивно-комунікативні аспекти дискурсивних досліджень.